

До разової спеціалізованої вченої ради в
Дніпровському державному університеті
внутрішніх справ

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Кулик
Людмили Миколаївни на дисертацію Циб Ірини Сергіївни
«Поняття наруги за кримінальним правом України», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»**

Актуальність теми. Серед сучасних тенденцій суспільного життя спостерігається правовий і моральний нігілізм, який виражається зниженням соціальних стандартів життя, підвищенням незайнятості населення, збільшенням кількості осіб, які перебувають у негативних психоемоційних станах (агресивність, роздратованість, ворожість та ін.), підвищенням загальної кількості правопорушень та зростання насильницької та агресивної злочинності. Зазначені фактори здійснюють безпосередній негативний вплив на моральність суспільства, принижують авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, системи правосуддя та інше, що призводить до нехтування прав, свобод та законних інтересів окремих громадян, громади і держави в цілому.

Яскравими прикладами такого негативного впливу є наруга над державною символікою України та а також наруга над могилою, іншими місцями поховання або над тілом померлого.

Відповідності до положення ст. 20 Конституції України, Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України, а згідно зі ст. 65 – їх шанування є обов'язковим для громадян України. Розділом 15 Особливої частини Кримінального кодексу України передбачена відповідальність за порушення положень Конституції України в частині шанобливого ставлення до державної символіки.

Ст. 1 Закону України «Про поховання та похоронну справу» визначено, що поховання – діяльність відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у межах повноважень, визначених цим Законом, а також суб'єктів господарювання, спрямована на:

- забезпечення належного ставлення до тіла (останків, праху) померлого;
- забезпечення права громадян на захоронення їхнього тіла відповідно до їх волевиявлення, якщо таке є;
- створення та експлуатацію об'єктів, призначених для поховання, утримання і збереження місць поховань;
- організацію і проведення поховань померлих та/або загиблих;
- надання ритуальних послуг, реалізацію предметів ритуальної належності.

Відповідно до ст. 32 вище вказаного закону, особи винні в нарузі над могилою, іншим місцем поховання або над тілом (останками, прахом) померлого чи в інших порушеннях цього закону, несуть відповідальність згідно законодавства.

Офіційна статистика свідчить, що у 2013 р. на території України зареєстровано 2366 випадків вчинення наруги над могилою. У 2014 р. – 2031. У 2015 р. – 2399. У 2016 р. – 2051. У 2017 р. – 2256. У 2018 р. – 2391. У 2019 р. – 1390. У 2020 р. – 1307. У 2021 р. – 1349. У 2022 р. – 561. У 2023 р. – 454. За січень-березень 2024 – 142 кримінальних правопорушення.

Що стосується наруги над державними символами, то у 2013 р. на території України зареєстровано 18 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 338 КК України. У 2014 р. – 75. У 2015 р. – 34. У 2016 р. – 20. У 2017 р. – 19. У 2018 р. – 26. У 2019 р. – 6. У 2020 р. – 9. У 2021 р. – 15. У 2022 р. – 36. У 2023 р. – 15. За січень-березень 2024 – 4 кримінальних правопорушення.

Наведені офіційні статистичні дані свідчать про необхідність підвищення ефективності кримінально-правової регламентації кримінальних правопорушень, ознакою яких є наруга, що підтверджує нагальність дослідження.

Окремі питання кримінально-правової та кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, ознакою яких виступає наруга розглядалися у наукових розробках І. Бандурки, О. Бандурки, В. Бойченка, В. Бортника, В. Вітвіцької, Г. Дан, В. Голіни, І. Даньшина, І. Дегтярьової, В. Дзундзи, С. Денисова, В. Дзюби, А. Зелінського, Д. Калмикова, І. Копотуна, М. Коржанського, О. Костенка, В. Кузнецова, С. Кулика, Л. Кучанської, А. Ландіної, С. Лихової, В. Ломако, В. Людвіка, П. Матишевського, П. Михайленка, В. Навроцького, В. Напиральської, Б. Одайника, А. Орлеана, Л. Плотнікової, В. Пуляєва, С. Репецького, О. Рябчинської, Н. Семенчук, П. Сердюка, О. Солов'я, І. Топольскової, А. Топузьяна, М. Хавронюка, В. Шаблістого, О. Юніна, С. Яценка та інших. У 2005 році Н. Горб захистила дисертаційне дослідження за темою: «Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз». У 2020 році В. Карман захистив кандидатську дисертацію за темою: «Кримінально-правове забезпечення охорони державних символів України». Однак, самостійного дослідження поняття «наруга» в доктрині кримінального права України проведено не було.

Наведене свідчить про необхідність та актуальність наукового дослідження проблеми наруги у кримінальному праві України.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. При вивченні матеріалів дисертаційної роботи та наукових публікацій автора з'ясовано, що дослідження є структурованим, логічним, послідовним відповідає заявленій меті та поставленим завданням, відображеним у роботі.

Основні результати дослідження викладено у 6 наукових працях, з яких: 2 – у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні та апробовано на 3 всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими.

Авторкою використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України (загалом 186 джерел).

Дослідження здійснено спираючись на достатньо вагому *емпіричну базу, яку складають:*

- статистичні дані ДСА України щодо кількості засуджених за вчинення кримінальних правопорушень, ознакою яких є наруга;
- статистичні дані ГП України щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, ознакою яких є наруга;
- рішення судів України, які розміщено на офіційному порталі «Єдиний державний реєстр судових рішень»;
- результати анкетування 180 працівників правоохоронних органів.

Використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертанткою висновків і рекомендацій.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Комплексне опрацювання та систематизація відомостей з наукових та нормативних джерел у їх порівняльно-правовому аспектах дало можливість Циб І.С. сформулювати власне бачення наукової проблеми щодо змісту поняття «наруги» у кримінальному праві України та розробити наукові положення, висновки і рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, є доведеними та такими, що несуть у собі низку концептуальних висновків і рекомендацій, що мають теоретичне та практичне значення. на думку офіційного опонента, слід віднести наступні:

– розроблено авторське визначення поняття наруги в кримінальному праві, під якою необхідно розуміти активну вербальну та/або фізичну діяльність людини, яка покликана нанести моральну шкоду людині, суспільству, державі, шляхом виголошення свідомо перекручених, або неправдивих, або образливих фактів про когочого-небудь, близьке оточення певної людини чи суспільства, або явища матеріального світу, які становлять особливу моральну чи духовну цінність, а також вчинення нецензурних, або непристойних, або образливих жестів чи дій з тією ж метою;

– обґрунтовано доцільність встановлення кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, ознакою яких є наруга, в умовах воєнного стану як кваліфікуючої ознаки у ст.ст. 297 та 338 КК України;

– доведена необхідність криміналізації наруги над офіційними символами Європейського союзу, Організацій Об'єднаних Націй та НАТО;

– акцентовано увагу, що поняття «осквернення» є більш доцільним до використання в кримінальному праві, оскільки воно охоплює як дії, які характеризують поняття наругу, так і дії, які утворюють об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 297 КК України та дії, які закріплені у Законі України «Про поховання та похоронну справу»;

– наголошено, що в назві та диспозиції кримінального правопорушення, передбаченого ст. 338 КК України, поняття «зневага/зневаження» є більш доцільним.

У дисертації також висловлено ряд інших положень, висновків і пропозицій, які є логічним продовженням та вдосконаленням ідей, які стосуються досліджуваної проблеми.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що розроблені та вдосконалені теоретичні положення, гіпотези, висновки та пропозиції, які викладені у дисертаційному дослідженні зможуть бути використані під час провадження таких видів діяльності:

– у науково-дослідній діяльності – як основа для майбутніх досліджень питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою яких є наруга; для подальшого проведення досліджень в частині розробки основних напрямків попередження кримінальним правопорушенням, ознакою яких виступає наруга (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 12 травня 2024 р.);

– у правозастосуванні – для вирішення проблемних питань кваліфікації кримінальних правопорушень, ознакою яких виступає наруга (акт впровадження у практичну діяльність ГУНП в Запорізькій області від 23 травня 2024 р.);

– у правотворчості – для вдосконалення кримінального законодавства, зокрема при підготовці проєктів законів про внесення змін та доповнень до Загальної та Особливої частини КК України, інших законів та підзаконних нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано врегульовують питання кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою яких є наруга.

Апробація результатів дослідження. Авторкою проведена належна апробація результатів дослідження. Положення дисертації, що складають наукову новизну та висновки практичного характеру, апробовано під час виступів на наступних наукових заходах: Міжнародна науково-практична конференція «Економічні, правові та управлінські-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд (м. Дніпро, 15 жовтня 2021 р.); Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів (м. Вінниця, 17 травня 2023 р.); Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України: (м. Дніпро, 26 квітня 2024 р.). Основні результати дослідження викладено у трьох наукових статтях опублікованих у наукових фахових виданнях України.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Циб Ірини Сергіївни «Поняття наругу за кримінальним правом України», має чітку

структуру, визначену вимогами, що викладені в положеннях МОН та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44.

Авторка правильно визначає мету дослідження і відповідно до неї визначає завдання дослідження.

Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, вступу, двох розділів, які містять сім підрозділів, висновків (до кожного розділу та загальних висновків до всієї роботи), списку використаних джерел та додатків.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Загальний обсяг дисертації становить 190 сторінок, з яких: основний текст – 166 сторінок. Структура роботи також відповідає темі дослідження і дозволяє практично повністю її розкрити.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що її авторка досягнула визначеної мети у відповідності до поставлених нею завдань. Отримані в результаті дослідження висновки та пропозиції є досить аргументованими, логічними, мають значний ступінь новизни.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно в цілому оцінюючи зміст рукопису дисертації Циб Ірини Сергіївни, результати здійсненого нею дослідження, підкреслюючи їх наукову та практичну значимість, все ж необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання, нечіткість обґрунтування окремих положень, міркувань та висновків авторки, зокрема:

1) Пані Ірина під час дослідження використала майже всі доступні загально-філософські, загальнонаукові, логічні і спеціально-юридичні методи і прийоми наукового пізнання з детальним описом для чого використовувався той чи інший метод пізнання.

Водночас дисертанткою не зазначено розділи/підрозділи в яких застосовувався кожен конкретний метод.

2) У роботі пані Ірина наводить офіційні статистичні дані за темою дослідження. Зокрема, авторка вказує, що емпіричну базу дослідження складають статистичні дані ДСА України щодо кількості засуджених за вчинення кримінальних правопорушень, ознакою яких є наруга, статистичні дані ГП України щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, ознакою яких є наруга, рішення судів України, які розміщено на офіційному порталі «Єдиний державний реєстр судових рішень», тощо.

Вважаю, що узагальнені результати вивчення емпіричної бази дослідження краще розміщувати у додатках до дисертаційного дослідження, а в тексті робити лише посилання на відповідний додаток.

3) У підрозділі 1.1. дисертації «Стан дослідження поняття «наруга» у кримінально-правовій науці України» пані Ірина наводить значно більший перелік вчених, які прямо чи опосередковано досліджували питання наруги, ніж той, що зазначений у вступі до дисертаційного дослідження. Біль того, можна виокремити схожі монографічні дослідження. Вважаю, що було б доцільним виокремити окремі з них у вступі дисертації з метою акцентуації уваги на тих питаннях, які на початок проведення дисертаційного дослідження залишилися малодослідженими.

4) У загальних висновках до дисертаційного дослідження пані Ірина пропонує внести зміни до ст. 297 та ст. 338 КК України. Проте нею запропоновано лише диспозиції статей 297 та 338 КК України.

Вважаю, що кримінально-правове дослідження передбачає визначення й санкцій поряд із диспозиціями, особливо це стосується суттєво змінених статей.

Зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію офіційного опонента, можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку праці здобувачки.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертанткою, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Аналіз тексту дисертації Циб Ірини Сергіївни «Поняття наруги за кримінальним правом України» свідчить про відсутність порушень авторською вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату чи фальсифікацій.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є аргументованими, відзначається науковою новизною та мають як теоретичне, так і практичне значення. Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції є належним чином обґрунтованими.

Обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим нормативам до такого виду наукових робіт. Мова роботи характеризується лаконічністю, логічністю та послідовністю викладу, що відповідає науковому стилю.

Дисертація Циб Ірини Сергіївни «Поняття наруги за кримінальним правом України», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є:

1. Завершеним особистим рукописом, у якому вирішено наукове завдання, що складає зміст предмету дослідження.

2. Відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах

вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її авторка – Циб Ірина Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС
кандидат юридичних наук, доцент

Людмила КУЛИК

ПОГОДЖЕНО

Проректор Одеського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Максим КОРНІЄНКО